וַתָּשֹׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ ס (יז) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לזועה לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ (יח) וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִּי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ (יט) שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ (כ) וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ (כא) וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃ (כב) הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב׃ פ

ירמיהו פרק לג

(כה) כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ (כו) גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אשוב אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃ ס

אונקלוס

(א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
(ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִפְרְשׁוּן קֳדָמַי[א] אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵי[ב] לִבֵּיהּ תִּסְבּוּן יַת אַפְרָשׁוּתִי׃
(ג) וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דְּתִסְבּוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃

א. ויפרישו לפני. ב. שירצה.

שמות כה תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃

רש"י

כה (ב) ויקחו לי תרומה. לי, לשמי[א]: תרומה. הפרשה, יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פייסנ"ט בלע"ז (געשענק): תקחו **את** תרומתי. אמרו רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, אחת תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש באלה פקודי (לקמן לח כו - כז), ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת, לקופות, לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו. י"ג דברים האמורים בענין, כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לצבורי כהונה כשתדקדק בהם[ב]: (ג) זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר, שנאמר וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וכו' בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וגו' (לקמן לח כה-כו), ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת:

מקורי רש"י

א. עי' מדרש תנחומא (תרומה פרק א): ראה כמה חביבה תרומת כהנים שנתנה לכהנים בני תורה, אבל תרומת המשכן קראה הקב"ה לשמו, שנא' ויקחו לי תרומה. **ב.** עי' ירושלמי שקלים (פרק א הלכה א): שלש תרומות נאמרו בפרשה הזאת, תרומת אדנים ותרומת שקלים ותרומת המשכן. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו', זו תרומת אדנים. מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, זו תרומת שקלים. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זו תרומת המשכן. תרומת המשכן למשכן, מה שירצו יעשו. תרומת שקלים לקרבן, מה שירצו יעשו, כדי שיהא יד כולן שוה. תרומת אדנים לאדנים.

ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים: ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים
לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:
ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס

ג. וצבע אדום. ד. ריבוי גוונים. ה. לשקע. ו. לפני. ז. ואשרה שכינתי ביניהם.

אונקלוס

(ד) וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי[ג] וּבוּץ וּמֵעַזֵּי: (ה) וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא[ד] וְאָעֵי שִׁיטִין: (ו) מִישְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לִמְשַׁח דִּרְבוּתָא וְלִקְטוֹרַת בּוּסְמַיָּא: (ז) אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלְמוּתָא לְשַׁקְעָא[ה] בְּאֵיפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא: (ח) וְיַעַבְדוּן קֳדָמַי[ו] מַקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן[ז]: (ט) כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יַת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיַת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעַבְדוּן:

רש"י

(ד) **ותכלת.** למר לבוע בדס[ג] חלזון[ד], ולבעו ירוק: **וארגמן.** למר לבוע ממין לבע שמו ארגמן: **ושש.** הוא פשתן[ה]: **ועזים.** נוצה של עזים, לכך תרגם אונקלוס ומֵעַזֵּי, הבא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עִזַּיָּא: (ה) **מאדמים.** לבועות היו אדום לאחר עבודן[ו]: **תחשים.** מין חיה, ולא היתה אלא לשעה, והרבה גוונים היו לה[ז], לכך מתרגם סָסְגּוֹנָא, שֶׁשֵּׁשׁ ומתפאר בגוונין שלו (שבת כח ע"א): **ועצי שטים.** ומאין היו להם במדבר, פירש רבי תנחומא, יעקב אבינו לפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, ונוה לבניו ליטלם עמהם כשילאו ממצרים[ח]: (ו) **שמן למאר.** שמן זית זך להעלות נר תמיד: **בשמים לשמן המשחה.** שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והוצרכו לו בשמים, כמו שמפורש בכי תשא (לקמן ל כג-כה): **ולקטרת הסמים.** שהיו מקטירין בכל ערב ובקר, כמו שמפורש בואתה תצוה (לקמן ל ז-ח). ולשון קטרת, העלאת קיטור ותמרות עשן: (ז) **אבני שהם.** שתיס הוצרכו שס, לצורך האפוד האמור בואתה תצוה (לקמן כח יב): **מלאים.** על שס שעושין להס בזהב מושב כמין גומא, ונותנין האבן שס למלאות הגומא, קרויים אבני מלואים, ומקום המושב קרוי משבצות: **לאפד ולחשן.** אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן. וחשן ואפוד מפורשים בואתה תצוה, והס מיני תכשיט: (ח) **ועשו לי מקדש.** ועשו לשמי בית קדושה: (ט) **ככל אשר אני מראה אותך.** כאן, את תבנית המשכן. המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות (סנהדרין טז ע"ב), שס יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו:

מקורי רש"י

ג. עי' מדרש תנחומא (תרומה פרק ה): ותכלת וארגמן תכלת שצובעין אותו בדם. **ד.** עי' תוספתא מנחות (ט ו): תכלת אין כשרה אלא מן החלזון שלא מן החלזון פסולה. **ה.** עי' שם (ט ז): שש זה פשתן. **ו.** עי' ירושלמי שבת (פרק ז הלכה ב): הצובעו. מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמים. **ז.** עי' מדרש תנחומא (תרומה פרק ו): וזאת התרומה וגו' ועורות אלים מאדמים ועורות תחשים. ר' יהודה ורבי נחמיה, ר' יהודה אומר חיה טהורה גדולה היתה במדבר, וקרן אחת היה לה במצחה, ובעורה ששה גוונים, ונטלו אותה ועשו ממנה יריעות. ורבי נחמיה אומר מעשה נסים היתה, ולשעה שנבראת בו בשעה נגנזה. ועורות תחשים למה, דכתיב אורך היריעה האחת שלשים באמה, מי מביא לך יריעה של שלשים אמה, אלא מעשה נס, לשעה שנבראת נגנזה. **ח.** עי' בראשית רבה (פרשה צד פסקה ד): הקרשים, אמר ר' לוי והבריח התיכון שנים ושלשים אמה היו בו. מהיכן מצאו אותו לשעה אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו. הה"ד (שם לה) וכל אשר נמצא אתו עצי שטים אשר ימצא אתו אין כתיב כאן אלא אשר נמצא אתו. א"ר לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהם למצרים, ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע. אעין דשטים הוה במגדלא, והיו נוהגים בהם איסור משום קדושת הארון אתון ושאלון לרבי חנינא חבריהון ורבנן אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם.

יְ וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: יא וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו
זֵר זָהָב סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבָּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: יג וְעָשִׂיתָ
בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם: טו בְּטַבָּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים
לֹא יָסָרוּ מִמֶּנּוּ: טז וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת

אונקלוס

(י) וְיַעַבְדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא אוֹרְכֵיהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָא פּוּתְיֵיהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָא רוּמֵיהּ: (יא) וְתַחְפֵּי יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי מִגֵּיו וּמִבָּרָא תַּחְפִּנֵיהּ וְתַעֲבֵיד עֲלוֹהִי דִּיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר: (יב) וְתַתִּיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זִיוָיָתֵיהּ וְתַרְתֵּין עִיזְקָן עַל סִטְרֵיהּ חָד וְתַרְתֵּין עִיזְקָן עַל סִטְרֵיהּ תִּנְיָנָא: (יג) וְתַעֲבֵיד אֲרִיחֵי דַּאָעֵי שִׁיטִין וְתַחְפֵּי יַתְהוֹן דַּהֲבָא: (יד) וְתָעֵיל יַת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמֵיטַל יַת אֲרוֹנָא בְּהוֹן: (טו) בְּעִיזְקַת אֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יְעִידוּן מִנֵּיהּ: (טז) וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יַת סַהֲדוּתָא

ח. זויותיו.

רש"י

(י) **ועשו ארון.** כמין ארונות שעושים בלא רגלים, עשוים כמין ארגז שקורין אישקרי"ן (שריין שראנק), יושב על שוליו: (יא) **מבית ומחוץ תצפנו.** שלשה ארונות עשה בגלאל, ג' של זהב וא' של עץ, וד' כתלים ושוליס לכל אחד, ופתוחים מלמעלה, נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ, וְחִפָּה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מבית ומחוץ[ט]: **זר זהב.** כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל שהוא (ירושלמי שבת פ"ח ה"ח) והוא סימן לכתר תורה[י]: (יב) **ויצקת.** לשון התכה כתרגומו: **פעמתיו.** כתרגומו זְוָיָתֵיהּ. וזויות העליונות סמוך לכפורת היו נתונות, שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש במנחות (לח ע"ב) בפרק שתי הלחם[כ]: **ושתי טבעת על צלעו האחת.** הן הן ד' טבעות שבתחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והוי"ו זו יתירה היא, ופתרונו כמו שתי טבעות, ויש לך לישבה כן, ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: **צלעו.** לדו: (יג) **בדי.** מוטות: (טו) **לא יסרו ממנו.** לעולם[ל]: (טז) **ונתת אל הארן.** כמו בארון: **העדת.** התורה[מ], שהיא לעדות ביני ובייכם שצויתי אתכם מצות הכתובות בה:

מקורי רש"י

ט. עי' ברייתא דמלאכת המשכן (פרק ז): כיצד עשה בצלאל את הארון, עשאו שלש תיבות שתים של זהב ואחת של עץ, נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתיו העליונות בזהב, שנאמר וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו (שמות כ"ה י"א), ומה תלמוד לומר תצפנו, מלמד שחופה שפתיו העליונות זהב. **י.** עי' שמות רבה (פרשה לד פסקה ב): א"ר שמעון בן יוחאי, ג' כתרים הם כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה. כתר מלכות זה השלחן דכתיב בו זר זהב סביב. כתר כהונה זה המזבח דכתיב בו זר זהב סביב. וכתר תורה זה הארון דכתיב בו זר זהב. למה נכתבים זר ונקראים זר, אלא לומר לך, אם אדם זוכה נעשים לו זר, ואם לאו זר. ומפני מה בכולן כתיב ועשית לו ובארון כתיב ועשו עליו ללמדך שכתר תורה מעולה יותר מכולן זכה אדם לתורה כאלו זכה לכולן. **כ.** עי' מנחות (צח ע"ב): מנלן דבדיו לפותיא דארון הוו יתבי דילמא לארכו דארון הוו יתבי אמר ר' יהודה תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי להו. **ל.** עי' יומא (עב ע"א): אמר רבי אלעזר, המזיח חושן מעל האפוד והמסיר בדי ארון לוקה, שנאמר לא יזח ולא יסרו. מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא כי קאמר רחמנא חדקינהו ועבדינהו שפיר כדי שלא יזח ולא יסורו מי כתיב שלא יזח ושלא יסרו רבי יוסי ברבי חנינא רמי כתיב בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו וכתיב והובא את בדיו בטבעת הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין תניא נמי הכי בטבעת הארן יהיו הבדים יכול לא יהיו זזין ממקומן תלמוד לומר והובא את בדיו בטבעת אי והובא את בדיו יכול יהיו נכנסין ויוצאין תלמוד לומר בטבעת הארן יהיו הבדים הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין. **מ.** עי' ירושלמי שקלים (פרק ו ה"א): לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ס"ת נתון

אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ שני יז וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ יח וְעָשִׂיתָ
שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת
הַכַּפֹּרֶת׃ יט וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים
עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃ כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם
לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם
אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃
כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־
הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

אונקלוס

די אֶתֵּן לָךְ׃ (יז) וְתַעֲבֵיד כַּפּוּרְתָּא
דְּדָהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא
אוּרְכָּהּ וְאַמְתָּא וּפַלְגָּא פּוּתְיָהּ׃
(יח) וְתַעֲבֵיד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהָב
נְגִיד[ט] תַּעֲבֵיד יַתְהוֹן מִתְּרֵין סִיטְרֵי
כַּפּוּרְתָּא׃ (יט) וְעֲבֵיד כְּרוּבָא חָד
מִסִּיטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חָד מִסִּיטְרָא
מִכָּא מִן כַּפּוּרְתָּא תַּעַבְדּוּן יַת כְּרוּבַיָּא
עַל תְּרֵין סִיטְרוֹהִי׃ (כ) וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא
פְּרִיסַן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵילָא מַטְלִין
בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפּוּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חָד
לְקָבֵיל חָד[י] לַקָּבֵיל כַּפּוּרְתָּא יְהוֹן
אַפֵּי כְרוּבַיָּא׃ (כא) וְתִתֵּן יַת כַּפּוּרְתָּא
עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵילָא וּבַאֲרוֹנָא
תִּתֵּן יַת סַהֲדוּתָא די אֶתֵּן לָךְ׃

ט. משוך (עי׳ רש״י מנחות כח ע״א ד״ה מקשה).
י. אחד כנגד אחד.

רש״י

(יז) כפרת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון, ורחבה כרחבו של ארון, ומונחת על עודי הכתלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוביה, פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח[נ]: (יח) כרבים. דמות פרלוף תינוק להס[ס]: מקשה תעשה. שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפורת לאחר עשייתם, כמעשה לורפים שקורין שולדירי״ץ, אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפורת, והכה בפטיש ובקורנס באמצע, וראשין בולטין למעלה, וצייר הכרובים בבליטת קצותיו: מקשה. בטדי״ץ בלע״ז (געהאממערט), כמו דָּא לְדָא נָקְשָׁן (דניאל ה ו): קצות הכפרת. ראשי הכפורת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שניים כרובים לכל קצה וקצה, לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת. עצמה תעשה את הכרובים, זהו פירושו של מקשה תעשה אותם, שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת: (כ) פרשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים, אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם, שיהא י׳ טפחים בחלל שבין הכנפים לכפורת, כדאיתא בסוכה[ע] (ה ע״ב): (כא) ואל הארן תתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת (פסוק טז), ויש לומר, שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפורת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפורת עליו, וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֶל הָאָרֹן (לקמן מ כ), ואחר כך ויתן את הכפורת על הארון מלמעלה[פ]:

מקורי רש״י

כמין גלוסקיי׳ עשוי לו מבחוץ והיה ס״ת נתון בתוכו מ״ט דר״מ דכתיב (שמות כה כא) ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה דר״מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח״כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה. **נ.** עי׳ סוכה (ה ע״א): כפורת טפח מגלן, דתני רבי חנינא כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן. כפרת מדת ארכה ומדת רחבה נתנה, מדת קומתה לא נתנה צא ולמד מפחות שבכלים שנאמר ועשית לו מסגרת טפח סביב מה להלן טפח אף כאן טפח. **ס.** עי׳ שם (ה ע״ב): מאי כרוב, אמר רבי אבהו כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא. **ע.** עי׳ שם: כמה הוי להו שיתין פושכי תלתיה כמה הוי עשרים פושכי דל עשרה דארון וכפורת פשו להו עשרה וכתיב והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת קרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה. **פ.** עי׳ ירושלמי שקלים (פרק ו הלכה א): כתיב ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה דר״מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה, אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח״כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה.

כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כג וְעָשִׂיתָ
שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: כה וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת
טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:
כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבָּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־
הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:
כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים
לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: כח וְעָשִׂיתָ אֶת־

אונקלוס

(כב) וְאִיזַמֶּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וַאֲמַלֵּיל
עִמָּךְ מֵעִילַוֵּי כַּפּוּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין
כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא
יַת כֻּל דִּי אֲפַקֵּיד יָתָךְ לְוַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְתַעֲבֵיד פָּתוֹרָא
דְּאָעֵי שִׁיטִין תְּרֵתֵין אַמִּין אוֹרְכֵיהּ
וְאַמְתָא פוּתְיֵהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָא
רוּמֵיהּ: (כד) וְתַחְפֵּי יָתֵיהּ דְּהַב
דְּכִי וְתַעֲבֵיד לֵיהּ דִּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר[ל]: (כה) וְתַעֲבֵיד לֵיהּ גְּדַנְפָּא
רוּמֵיהּ[מ] פּוּשְׁכָא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעֲבֵיד
דִּיר דִּדְהַב לִגְדַנְפֵּיהּ סְחוֹר סְחוֹר:
(כו) וְתַעֲבֵיד לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהָב
וְתִתֵּן יַת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זַוְיָתָא דִּי
לְאַרְבַּע רִגְלוֹהִי: (כז) לְקֳבֵיל גְּדַנְפָּא
תְּהֲוְיָין עִיזְקָתָא לְאַתְרָא[נ] לַאֲרִיחַיָּא
לְמִיטַל יַת פָּתוֹרָא: (כח) וְתַעֲבֵיד יַת

כ. ואקבע לך זמן לדברי. ל. סביב סביב. מ. גובהו. נ. למקום.

רש"י

(כב) **ונועדתי.** כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאבא שם לדבר אליך: **ודברתי אתך מעל הכפרת.** ובמקום אחר הוא אומר, וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א א), זה המשכן מחוץ לפרכת, נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וגו׳ (במדבר ז פט), משה היה נכנס למשכן, וכיון שבא בתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשה יוצא ונשמע למשה באהל מועד[צ]: **ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל.** הרי וי"ו זו ימירה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא, וכה תפתר, ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך, אל בני ישראל הוא: (כג) **קמתו.** גובה רגליו עם עובי השלחן: (כד) **זר זהב.** סימן לכתר מלכות[ק], שהשולחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים: (כה) **מסגרת.** כתרגומו גְּדַנְפָּא, ונחלקו חכמי ישראל בדבר, יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן, כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים, ויש אומרים למטה היתה תקועה, מרגל לרגל באורבע רוחות השולחן, ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת[ר]: **ועשית זר זהב למסגרתו.** הוא זר האמור למעלה, ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה: (כז) **לעמת המסגרת תהיין הטבעת.** ברגליס תקועות כנגד ראשי המסגרת: **לבתים לבדים.** אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים: **לבתים.** לצורך בתים: **לבדים.** כתרגומו לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא:

מקורי רש"י

צ. עי׳ ספרי במדבר נשא (פיסקא נח): ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו, למה נאמר, לפי שהוא אומר וידבר ה׳ אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א א). שומע אני מאהל מועד ממש, תלמוד לומר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת (שמות כה כב). אי אפשר לומר מאהל מועד, שכבר נאמר מעל הכפורת, ואי אפשר לומר מעל הכפורת, שכבר נאמר מאהל מועד. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, זו מדה בתורה, שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה על ידי זה, יתקיימו במקומם עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהם. מה ת"ל ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו, מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים, והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים. **ק.** עי׳ לעיל הערה י. **ר.** עי׳ תוספתא מסכת מנחות (יא ג): ארבע סניפין של זהב דומה לדקרנין היו שם שבהן היו סומכין את החלה מפני שדומה לספינה כדי שלא תהא רוקדת ר"י אומר לא היו שם סניפין אלא גובה היה לשלחן טפח שנאמר (שמות כה) ועשית לו מסגרת טופח סביב אמרו לו והלא אין מסגרת אלא מן הרגלים.

הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־
בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן: כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו
וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר
תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים
לְפָנַי תָּמִיד: פ שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב
טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ

אונקלוס

אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁיטִין וְתַחְפֵּי יַתְהוֹן
דַּהֲבָא וִיהוֹן נַטְלִין בְּהוֹן[ס] יַת פָּתוֹרָא:
(כט) וְתַעֲבֵיד מָגִיסוֹהִי וּבָזִיכוֹהִי
וְקַסְוָותֵיהּ וּמְכִילָתֵיהּ דְּיִתְנַסַּךְ בְּהֵן
דְּהַב דְּכִי תַּעֲבֵיד יַתְהוֹן: (ל) וְתִתֵּן
עַל פָּתוֹרָא לְחֵם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא:
(לא) וְתַעֲבֵיד מְנַרְתָּא דְּהַב דְּכִי
גְּגִיד[ע] תִּתְעָבֵיד מְנַרְתָּא שִׁידָהּ וּקְנָהּ

ס. ויהיו נושאים בהם. ע. משוך (עי׳ רש״י מנחות כח ע״א ד״ה מקשה).

רש״י

(כח) **ונשא בם.** לשון נפעל, יהיה נשא בם את השלחן: (כט) **ועשית קערתיו וכפתיו.** קערותיו זה הדפוס, שהיה עשוי כדפוס הלחם[ש], והלחם היה עשוי כמין תיבה פרולה משתי רוחותיה, שולים לו למטה, וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים, ולכך קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לגדי הבית מזה ומזה, נותן מרכו לרחבו של שולחן, וכתליו זקופים כנגד שפת השולחן. והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל, בשל ברזל הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השולחן, ואותו דפוס קרוי קערה: **וכפתיו.** הן בזיכין[ת] שנותנין בהם לבונה, ושתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר **וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה** (ויקרא כד ז): **וקשותיו.** הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן[א], דוגמתן עשה של זהב, ומסדר ג׳ על ראש כל לחם, שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומבדילין בין לחם ללחם, כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו, ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו״א: **ומנקיותיו.** תרגומו **וּמְכִילָתֵיהּ**, הן סניפים, כמין יתדות זהב עומדין בארץ, וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם, ומפולגים ששה פלוגים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פלוגין, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו, ולשון **מְכִילָתֵיהּ**, סובלותיו, כמו **גְּלָחֵיתִי הָכִיל** (ירמיהו ו יא). אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין, ויש מחכמי ישראל אומרים, קשותיו אלו סניפין, שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישבר. ומנקיותיו. אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש, אבל אונקלוס שתרגם **מְכִילָתֵיהּ**, היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: **אשר יסך בהן.** אשר יכוסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך, שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן במקום אחר הוא אומר **וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ** (במדבר ד ז), וזה וזה, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם: (ל) **לחם פנים.** שיש לו פנים, כמו שפירשתי, ומנין הלחם וסדר מערכותיו, מפורשים באמור אל הכהנים: (לא) **מקשה תיעשה המנורה.** שלא יעשנה חוליות, ולא יעשה קניה וגרותיה איברים איברים, ואחר כך ידביקם כדרך הצורפים שקורין שולדיר״ך בלעז, אלא כולה באה מחתיכה אחת, ומקיש בקורנס ואותך בכלי האומנות, ומפריד הקנים אילך ואילך: **מקשה.** תרגומו **גְּגִיד**, לשון המשכה, שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס, ולשון מקשה מכת קורנס, בטדי״ך בלע״ז (געהעממערט), כמו **דָּא לְדָא נָקְשָׁן** (דניאל ה ז): **תיעשה המנורה.** מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב״ה, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה[ב]: **ירכה.** הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: **וקנה.** הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך, זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך, לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה:

מקורי רש״י

ש. עי׳ מנחות (צז ע״א): קערותיו, אלו דפוסין. **ת.** עי׳ שם: כפותיו, אלו בזיכין. **א.** עי׳ שם: קשותיו, אלו סניפין. **ב.** עי׳ מדרש תנחומא (שמיני פרק ח): וכך עשה אותם שנאמר (במדבר ח) וזה מעשה המנורה מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבע את המנורה ואעפ״כ נתקשה בה הרבה משה לעשותו מה עשה הקב״ה חקקה על כף ידו של משה אמר לו וראה ועשה בתבניתם כשם שחקקתיה על כף ידך ואעפ״כ נתקשה בה משה ואמר מקשה תיעשה המנורה כלומר מה קשה לעשות א״ל הקב״ה השלך את הזהב לאש והמנורה תיעשה מאליה שנאמר (שמות כח) מקשה תיעשה המנורה כתיב תיעשה מעצמה תיעשה.

גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ לב וְשִׁשָּׁה
קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃
לג שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר
וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד
כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
הַמְּנֹרָה׃ לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים

אונקלוס

כַּלִּידָהָא חַזּוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא מִנָּהּ
יְהוֹן׃ (לב) וְשִׁתָּא קְנִין נַפְקִין
מִסִּיטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּיטְרָהּ חָד וּתְלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּיטְרָהּ תִּנְיָנָא׃ (לג) תְּלָתָא כַּלִּידִין
מְצַיְּרִין[פ] בְּקַנְיָא חָד חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן
וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין[צ] בְּקַנְיָא חָד
חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁיתָא קְנִין דְּנַפְקִין
מִן מְנַרְתָּא׃ (לד) וּבְמְנַרְתָּא אַרְבַּע
כַּלִּידִין מְצַיְּרִין[ק] חַזּוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא׃
(לה) וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין

פ. מצוירים. צ. מצוירים. ק. מצוירים.

רש"י

גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית, ארוכים וקצרים, וקורין להם מדירנ"ס, ואלו עשויין מזהב, ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב, ולא היו בה אלא לנוי: כפתריה. כמין תפוחים היו, עגולין סביב, בולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות שלפני השרים, וקורין להם פימל"ש, ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכמה חלק שבין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשוין בה כמין פרחין: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת, ולא יעשה לבדם וידביקם[ג]: (לב) יצאים מצדיה. לכאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה, שהוא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה, התחתון ארוך, ושל מעלה קצר הימנו, והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובהו של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים: (לג) משקדים. כתרגומו, מצויירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ניאל"ר: ושלשה גבעים. בולטין מכל קנה וקנה: כפתר ופרח. היה לכל קנה וקנה: (לד) ובמנרה ארבעה גבעים. בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים, אחד בולט בה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מצדיה: משקדים כפתריה ופרחיה. זה אחד מהמשה מקראות שאין להם הכרע, שאין ידוע אם גביעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה ופרחיה[ד]: (לה) וכפתר תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן (פרק י), גובהה של מנורה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ (במדבר ח ד), וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, למדנו שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר וכפתור תחת שני הקנים וגו', וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, [טפח] (טפחיים) חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, [וטפח] (וטפחיים) חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים, שבהם ג' גביעים וכפתור ופרח, נמצאו גביעים כ"ב, י"ח לששה קנים ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ב, ואחד עשר כפתורים, ו' בששת הקנים, וג'

מקורי רש"י

ג. עי' הערה הקודמת. ד. עי' מכילתא (פרשת עמלק פרשה א): איסי בן יהודה אומר חמשה דברים יש שאין להם בתורה הכרע: שאת, ארור, מחר, משוקדים וקם. שאת מנין, (בראשית ד') הלא אם תיטיב שאת, או שאת ואם לא תיטיב. (שם מ"ט) ארור אפם כי עז, או כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור, ארור. מחר אנכי נצב על ראש הגבעה, או צא הלחם בעמלק מחר. (שמות כ"ה) משוקדים כפתוריה ופרחיה, או במנורה ארבעה גביעי' משוקדים. (דברים ל"א) וקם העם הזה וזנה או הנך שוכב עם אבתיך וקם. אלו חמשה דברים יש בתורה שאין להם הכרע.

מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם
מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־
נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ לח וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר
יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ מ וּרְאֵה
וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס

אונקלוס

דְּמִנָּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
דְּמִנָּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנָּהּ
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנַפְּקִין מִן מְנָרְתָּא׃
(לו) חַזּוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנָּהּ יְהוֹן
כֻּלָּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּדָהַב דְּכִי׃
(לז) וְתַעֲבִיד יַת בּוֹצִינָהָא שַׁבְעָא
וְתַדְלִיקֵ יַת בּוֹצִינָהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין
לְקָבֵיל אַפָּהָא׃ (לח) וְצִיבְתָהָא
וּמַחְתְּיָתָהָא דְּהַב דְּכִי׃ (לט) כִּכְּרָא
דְּדְהַב דְּכִי יַעֲבִיד יָתָהּ יַת כָּל
מָנְיָא הָאִילֵין׃ (מ) וַחֲזֵי וְעִבִיד
בִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחֲזֵי בְּטוּרָא׃

ר. משוך (עי׳ רש״י מנחות כח ע״א ד״ה מקשה).
ש. ותדליק. ת. מראה.

רש״י

דגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שנים, האחד למטה אצל הירך, והאחד בג׳ טפחים העליונים עם ג׳ הגביעים, ותשעה פרחים היו לה, ו׳ לששת הקנים, שנאמר בקנה האחד כפתור ופרח, וג׳ למנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט פרחים שנים, ואחד האמור בפרשת בהעלותך (במדבר ח ד) עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם כמנינם איש איש במקומו: (לז) **את נרתיה.** כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות: **והאיר על עבר פניה.** עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה, מוסבים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה, מוסב אורם אל נר פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה: (לח) **ומלקחיה.** הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, לישבן ולמושכן בפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרוייס מלקחים. **וְצִבְתָּהָן** שתרגם אונקלוס, לשון צבת, טוליי״ש בלע״ז (צאנגן): **ומחתתיה.** הם כמין בזיכין קטנים, שחותה בהן את האפר שבנר בבקר בבקר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו, ולשון מחתה פויישד״א בלע״ז, כמו לַחְפּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד (ישעיה ל יד): (לט) **ככר זהב טהור.** שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר, לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק״ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני״א, והם ק׳ זהובים, כ״ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים: (מ) **וראה ועשה.** ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקב״ה מנורה של אש: **אשר אתה מראה.** כתרגומו דְּאַתְּ מִתְחֲזֵי בְּטוּרָא, אילו היה נקוד מראה בפת״ח, היה פתרונו אתה מראה לאחרים, עכשיו שנקוד חטף קמץ, פתרונו דאת מתחזי, שאחרים מראים לך (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה):

מקורי רש״י

ה. עי׳ ספרי (פרשת בהעלותך פיסקא א): למה נאמרה פרשה זו, לפי שהוא אומר והעלה את נרותיה והאיר אל עבר פניה. שומע אני יהיו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה ת״ל אל מול פני המנורה יאירו שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנרות. הא כיצד. (מנחות צח מגילה כא) שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע נמצאו כולם מקבילים את האמצעי. מכאן היה ר׳ נתן אומר האמצעי מכובד. **ו.** עי׳ מדרש רבה (במדבר פרשה טו פסקה י): ר׳ לוי בר רבי אומר, מנורה טהורה ירדה מן השמים, שאמר לו הקב״ה למשה (שמות כה) ועשית מנורת זהב טהור. אמר לו כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה ואעפ״כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה. עלה ואמר, רבוני, כיצד נעשה אותה, אמר לו מקשה תיעשה המנורה. ואעפ״כ נתקשה משה וירד ושכח עלה ואמר רבוני שכחתי אותה הראה לו למשה ועוד נתקשה בה אמר לו וראה ועשה עד שנטל מנורה של אש והראה לו עשייתה. ואף על פי כן נתקשה על משה. אמר לו הקב״ה, לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה ואמר לבצלאל מיד עשאה התחיל תמה ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקב״ה ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך בצלאל בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב״ה.

כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ב אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת: ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְן חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: ה חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

אונקלוס

(א) וְיַת מַשְׁכְּנָא תַּעֲבֵיד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי[א] צוּרַת[ב] כְּרוּבִין עוֹבַד אוּמַן[ג] תַּעֲבֵיד יַתְהוֹן: (ב) אוּרְכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא: (ג) חָמֵשׁ יְרִיעָן יֶהֱוְיִין מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא[ו] וְחָמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא[ה]: (ד) וְתַעֲבֵיד עֲנוּבִין דִּתְיכְלָא עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסִּיטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְכֵן תַּעֲבֵיד בְּשִׂיפְתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא: (ה) חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבֵיד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבֵיד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דִּבְבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנַן עֲנוּבַיָּא חֲדָא עִם חֲדָא[ו]:

א. וצבע אדום. ב. צורת. ג. אומן.
ד. אחת עם אחת. ה. אחת עם אחת.
ו. אחת עם אחת.

רש"י

כו (א) **ואת המשכן תעשה עשר יריעת.** להיות לו לגג, ולמחיצות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: **שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני.** הרי ארבע מינין יחד בכל חוט וחוט, אחד של פשתים, וג׳ של צמר, וכל חוט וחוט כפול ו׳, הרי ד׳ מינין כשהן שזורין יחד כ״ד כפלים לחוט[א]: **כרבים מעשה חשב.** כרובים היו מצויירין בהם באריגתן, ולא בדקימה שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כותלים, פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן, אחי מצד זה ונשר מצד זה, כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע״ז פייסיש״א (געווירקט)[ב]: (ג) **תהיין חברת.** תופרן במחט זו בצד זו, חמש לצד וחמש לצד[ג]: **אשה אל אחתה.** כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה, ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכרובים, ופְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו (נעיל כה כ): (ד) **ללאת.** לצו״לש בלע״ז (שלייפען), וכן תרגם אונקלוס עֲנוּבִין, לשון ענבה: **מקצה בחברת.** באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת: **וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית.** באותה יריעה שהיא קילוגה, לשון קצה, כלומר לסוף החוברת: (ה) **מקבילת הללאת אשה אל אחתה.** שמור שתעשה הלולאות במדה אחת, מכוונות הבדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה, כשתפרוש חוברת

מקורי רש"י

א. עי׳ ברייתא דמלאכת המשכן (פרק ב): כיצד היו מקרין את המשכן, היה מביא עשר יריעות של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש משזר, שנאמר ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני (שמות כ״ו). חוטן כפול שלשים ושנים דברי ר׳ נחמיה, שר׳ נחמיה אומר חוט אחד כפול לשנים שזור לארבעה משזר לשמונה, נמצא חוטן כפול לשלשים ושנים. וחכמים אומרים חוט אחד כפול לשנים שזור לשלשה משזר לששה, נמצא חוטן כפול לעשרים וארבעה. ועי׳ יומא (עט ע״ב). **ב.** עי׳ ירושלמי שקלים (פרק ח הלכה ב): כתוב אחד אומר (שמות כו לו) מעשה רוקם וכתוב א׳ אומר (שם לא) מעשה חושב מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן. **ג.** עי׳ ברייתא דמלאכת המשכן שם: היה מחברן לשתי וילאות אחת של חמש ואחת של חמש, שנאמר חמש היריעות תהיין חוברות אשה אל אחותה וחמש יריעות חוברות אשה אל אחותה.

ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת
אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃
ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ח אֹרֶךְ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
יְרִיעֹת׃ ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־

אונקלוס

(ו) וְתַעֲבֵיד חַמְשִׁין פּוּרְפִּין דִּדְהָב
וּתְלָפֵיף יַת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם
חֲדָא׳ בְּפוּרְפַּיָא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חָד׃
(ז) וְתַעֲבֵיד יְרִיעַן דִּמְעַזֵי לִפְרָסָא
עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עַשְׂרֵי יְרִיעַן
תַּעֲבֵיד יַתְהֵין׃ (ח) אוּרְכָּא דִּירִיעָתָא
חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע
אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא
לַחֲדָא עַסְרֵי יְרִיעָן׃ (ט) וּתְלָפֵיף
יַת חָמֵשׁ יְרִיעַן לְחוֹד וְיַת
ז. אחת עם אחת.

רש"י

אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד, לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ', וכן החוברת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר עשרים קרשים לפאת נגבה תימנה (פסוק יח), וכן לצפון, וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וגו' (כו כב), ושני קרשים למקצעות הרי עשר, ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן, עשר אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה, נשתיירו ט"ז אמה, ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר, נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות, עשרים אמה לחוברת, שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים במזרח אלא ד' עמודים, שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון, נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב, ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות, אבל במסכת שבת (נא ע"ב), אין היריעות מכסות את עמודי המזרח, וט' אמות תלויות אחורי המשכן, והכתוב בפרשה זו מסייענו, ונתת את הפרוכת תחת הקרסים, ואם כדברי הברייתא הזאת, נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה[ד]: (ו) קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז (שפאנגען), ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, וראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברן בהן: (ז) יריעת עזים. מנוה של עזים[ה]: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות[ו]: (ח) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים, והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו, היא האמה המחובה בנקב האדן, שהאדנים גבהן אמה[ז]:

מקורי רש"י

ד. ז"ל: ואת המשכן תעשה עשר יריעת ארך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה שדי אורכייהו לפותיא דמשכן, כמה הויא עשרין ותמני, דל עשר לאיגרא פשא להו תשע להאי גיסא ותשע להאי גיסא. לרבי יהודה מיגליא אמה דאדנים, לרבי נחמיה מיגליא אמה דקרשים. שדי פותייהו לאורכא דמשכן, כמה הויא ארבעין, דל תלתין לאיגרא פשא להו עשר, לרבי יהודה מכסיא אמה דאדנים, לרבי נחמיה מיגליא אמה דאדנים. ועשית יריעת עזים לאהל וגו' ארך היריעה האחת שלשים באמה וגו' שדי אורכייהו לפותיא דמשכן כמה הויא תלתין. דל עשר לאיגרא פשא להו עשר להאי גיסא ועשר להאי גיסא, לרבי יהודה מיכסיא אמה דאדנים, לרבי נחמיה מיגליא אמה דאדנים. תניא נמי הכי, והאמה מזה והאמה מזה בעדף לכסות אמה של אדנים, דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר, לכסות אמה של קרשים. שדי פותייהו לאורכיה דמשכן, כמה הויא ארבעין וארבע, דל תלתין לאיגרא פשא להו ארבע סרי, דל תרתי לכפלא, דכתיב וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל פשא להו תרתי סרי. בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב חצי היריעה העדפת תסרח אלא לרבי נחמיה מאי תסרח, תסרח מחברותיה. תנא דבי רבי ישמעאל, למה משכן דומה לאשה שמהלכת בשוק, ושפוליה מהלכין אחריה. ה. עי' שם (פ"ג): היה מביא עשתי עשרה יריעות מן הנוצה של עזים, ואורכה של כל אחת ואחת שלשים אמה, שנאמר ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן. ו. עי' מדרש תנחומא (ויקהל פרק י) עשה יריעות עזים שיהא פורש עליהם שנא' ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן. ז. עי' לעיל הערה ד.

שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבַד וְכִפַּלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית
אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל: י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת
וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
הַשֵּׁנִית: יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה
אֶחָד: יב וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי
הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן:
יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ
יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן
מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל
עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
מִלְּמָעְלָה: פ רביעי טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן

אונקלוס

שִׁית יְרִיעַן לְחוֹד וְתָעֵיף יַת יְרִיעָתָא
שְׁתִיתֵיתָא לַקָּבֵיל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא׳:
(י) וְתַעֲבֵיד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל
שִׂיפְתָא דִירִיעָתָא חֲדָא בְּסִיטְרָא
דְּבֵית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל
שִׂיפְתָא דִירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי
תִּנְיָנָא: (יא) וְתַעֲבֵיד פּוּרְפִין דְּנְחָשָׁא
חַמְשִׁין וְתָעֵיל יַת פּוּרְפַיָּא בַּעֲנוּבַיָּא
וּתְלָפֵיף יַת מַשְׁכְּנָא׳ וִיהֵי חָד:
(יב) וְסִירְחָא דְיַתִּיר בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא׳
פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְיַתִּירָא תִּסְרַח עַל
אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא: (יג) וְאַמְתָא מִכָּא
וְאַמְתָא מִכָּא בְּדְיַתִּיר בְּאוּרְכָּא
יְרִיעָתָא דְמַשְׁכְּנָא׳ יְהֵי סְרִיחַ
עַל סִיטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא
לְכַסְיוּתֵיהּ: (יד) וְתַעֲבֵיד חוֹפָאָה
לְמַשְׁכְּנָא׳ דְמַשְׁכֵּי דִכְרֵי מְסַמְּקֵי
וְחוֹפָאָה דְמַשְׁכֵּי סַסְגוֹנָא מִלְּעֵילָא:
(טו) וְתַעֲבֵיד יַת דַּפָּיָא לְמַשְׁכְּנָא

ח. המשכן. ט. המשכן. י. המשכן.
כ. המשכן. ל. למשכן.

רש"י

(ט) **וכפלת את היריעה הששית.** העודפת בחלו העליונות יותר מן התחתונות׳: **אל מול פני האהל.** חצי רחבה היה תלוי, וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה לנועה המכוסה בצעיף על פניה: (יב) **וסרח העדף בירעת האהל.** על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרויים אהל, כמו שנאמר בהן לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן (פסוק ז), וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאהילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה, היה נכפל אל מול פני האהל, נשארו שתי אמות רוחב חציה, עודף על רוחב התחתונות׳: **תסרח על אחרי המשכן.** לכסות ב׳ אמות שהיו מגולות בקרשים׳: (יג) **והאמה מזה והאמה מזה.** לצפון ולדרום: **בעדף בארך יריעת האהל.** שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות׳: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום, כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה[ל]: **אחרי המשכן.** הוא לד מערבי, לפי שהפתח במזרח שהן פניו, ולצפון ודרום קרויין צדדין, לימין ולשמאל: (יד) **מכסה לאהל.** לאותו גג של יריעות עזים, עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים, ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, ארכן ל׳ ורחבן י׳, אלו דברי רבי נחמיה. ולדברי רבי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים[מ]: (טו) **ועשית את הקרשים.** היה לו לומר ועשית קרשים, כמו שנאמר בכל דבר ודבר, ומהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו צפה ברוח הקדש ונטע ארזים במצרים, וכשמת, צוה

מקורי רש"י

ח. עי׳ לעיל הערה ד. **ל.** עי׳ ילקוט שמעוני שמות תורה (רמז תכב): רבי יוסי אומר כנגד הקרשים היתה כפולה נמצאו שם שני אמות יתירות הן היו עודפות על היריעות של תכלת מן המזרח ועד המערב שנאמר יהיה סרוח מכאן אתה למד דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה. **מ.** עי׳ שבת (כח ע"א): רבי יהודה אומר שני מכסאות היו, אחד של עורות אילים מאדמים ואחד של עורות תחשים. רבי נחמיה אומר מכסה אחד היה ודומה כמין תלא אילן.

עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ טז עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ
וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד׃ יז שְׁתֵּי
יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ יח וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה
תֵימָנָה׃ יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה

אונקלוס

דְּאָעֵי שִׁיטִין קַיְימִין׃ (טז) עֲשַׂר אַמִּין
אוּרְכָּא דְּדַפָּא וְאַמְתָּא וּפַלְגוּת אַמְתָּא
פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד׃ (יז) תְּרֵין צִירִין[מ]
לְדַפָּא חָד מְשַׁלְבִין חָד לַקָּבֵיל חָדֵי[נ]
כֵּן תַּעֲבֵיד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃
(יח) וְתַעֲבֵיד יַת דַּפֵּיָא לְמַשְׁכְּנָא
עַסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵיבַר דָּרוֹמָא[ס]׃
(יט) וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דְּכֶסַף תַּעֲבֵיד

מ. צירים. נ. אחד כנגד אחד. ס. צד דרום.

רש"י

לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם, הוא שיסד הבבלי בפיוטו שלו, טַס מַטַּע מְזוֹרָזִים קורות בתיו ארזים, שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן[נ]: **עצי שטים עמדים.** אישטנדי"ש בלע"ז (אויפרעכט שטעהנד), שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים, להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש[ס]: (טז) **עשר אמות ארך הקרש.** למדנו, גבהו של משכן עשר אמות[ע]: **ואמה וחצי האמה רחב.** למדנו, ארכו של משכן לכ' קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב, ל' אמה: (יז) **שתי ידות לקרש האחד.** היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות, והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע, ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה, ויושבים רצופים מ' זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן, רוחב החריץ כעובי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן, שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה (לקמן כד), שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה[פ]: **משלבת.** עשויות כמין שליבות סולם, מובדלות זו מזו, ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן, כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם[צ]: **אשה אל אחתה.** מכוונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי הקרש שהוא אמה, ותרגום של ידות צִירִין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן: (יח) **לפאת נגבה תימנה.** אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו לְרוּחַ עֵיבַר דָּרוֹמָא:

מקורי רש"י

נ. עי' מדרש תנחומא (תרומה פרק ט): אז ירננו עצי היער מלפני ה' ואין אז אלא שירה שנאמר (שמות טו) אז ישיר משה ואימתי כשנעשה מהן המשכן, כשאמר הקב"ה למשה על המשכן א"ל ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים, ועשית קרשים לא נאמר אלא ועשית הקרשים, אותן שהתקין להן אביהם עומדין אותן שהועמדו קודם לכן. **ס.** עי' סוכה (דף מה ע"ב כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים תניא נמי הכי עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן. **ע.** עי' ילקוט שמעוני ח"ב (רמז קפא): עומדים. משכן כמה הוי עשר אמות דכתיב עשר אמות אורך הקרש. **פ.** עי' ברייתא דמלאכת המשכן (פרק א'): כיצד היה מעמיד את המשכן, היה נותן ארבעים אדני כסף בצפון וארבעים אדני כסף בדרום וששה עשר במערב וארבעה במזרח הרי מאה אדנים, שנאמר מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן (שמות ל"ח כ"ז). כיצד היה מעמיד את הקרשים, היה נותן כ' קרש בצפון ועשרים קרש בדרום ושמונה במערב, אבל במזרח לא היה שם קרש אלא ארבעה עמודי שטים שעליהם היו נותנים את הפרכת, שנאמר ועשית פרכת וגו' ונתת אותה על ארבעה עמודי שטים מצופים זהב וגו' ונתת את הפרכת תחת הקרסים (שם). והיה עושה את האדנים חלולין וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן והחריץ חציו באמצע, ועושה לו שתי יתדות כמין שני חווקין ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידותיו (שם). ושני הסינין יוצאין מתוך הקרשים שנים לכל אחד ואחד שמשקיע הזכר בתוך הנקבה שנאמר משולבות אשה אל אחותה (שם) דברי ר' נחמיה, שר' נחמיה אומר אין ת"ל משולבות ומה ת"ל משולבות שעשה להם שלבין כסולם המצרי. היה חורץ את הקרשים מלמעלן אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותנין בתוך טבעות של זהב, כדי שלא יהיו נפרדים זה מזה, שנאמר ויהיו תואמים מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אל הטבעת האחת (שם), שאין ת"ל אל הטבעת האחת, ומה תלמוד לומר אל הטבעת האחת מקום שנותנין את הבריח. **צ.** עי' הערה הקודמת.

תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו: כ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה
תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה
לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם
מִלְّמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת
הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ:
כה וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר

אונקלוס

תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חָד לִתְרֵין צִירוֹהִי[ע] וּתְרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חָד לִתְרֵין צִירוֹהִי[פ]:
(כ) וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ
צִיפוֹנָא עַסְרִין דַּפִּין: (כא) וְאַרְבְּעִין
סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חָד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חָד: (כב) וְלִסְיָיפֵי[צ] מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא[ק]
תַּעֲבֵיד שִׁיתָּא דַּפִּין: (כג) וּתְרֵין דַּפִּין
תַּעֲבֵיד לְזָוְיַת[ר] מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפְהוֹן[ש]:
(כד) וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע[ת] וְכַחֲדָא
יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁיהּ לְעִיזְקָתָא
חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לְתְרֵין
זָוְיַין יְהוֹן: (כה) וִיהוֹן תְּמַנְיָא
דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁיתָּא עֲשַׂר

ע. צירין. פ. צירין. צ. ולסופי.
ק. מערבי. ר. לזויות. ש. בסופן.
ת. מכוונים למטה.

רש"י

(כב) **ולירכתי.** לשון סוף, כתרגומו וְלִסְיָפֵי. ולפי שהפתח במזרח קרוי מזרח פניס והמערב אחוריס, וזהו סוף, שהפניס הוא הראש: **תעשה ששה קרשים.** הרי ט' אמות רוחב: (כג) **ושני קרשים תעשה למקצעת.** אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית, כל שמנה קרשיס בסדר אחד הן, אלא שאלו השניס אינן בחלל המשכן, אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו גראות בחלל להשליס רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה, באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה: (כד) **ויהיו תאמם מלמטה.** כל הקרשיס תואמים זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עובי שפת שני האדניס ביניהס להרחיקן זו מזו, זהו שפרשתי, שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ ליד הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תואמים זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב, חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדניס ביניהס: **ויחדו יהיו תמים.** כמו תאומים: **על ראשו.** של קרש: **אל הטבעת האחת.** כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חרילין בשני צדיו כמו עובי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, ונמצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות. ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, ונמצאו שני הכתלים מחוברים[ק]: **כן יהיה לשניהם.** לשני הקרשיס שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצועות: (כה) **והיו שמנה קרשים.** הן האמורים למעלה (פסוקים כב-כג) תעשה ששה קרשיס ושני קרשיס תעשה למקצועות, ונמצאו שמנה קרשיס בסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשיס במלאכת המשכן (פרק ח). היה עושה את האדניס חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן,

מקורי רש"י

ק. עי' שם: והבריחים שנים העליונים ושנים התחתונים, של רוח דרום, ארכו של כל אחד ואחד חמש עשרה אמה, נמצא השנים ארכן שלשים כנגד עשרים קרשים, והאמצעי ארכו שלשים אמה כנגד עשרים קרשים שמשקיע באמצע הקרשים מן המזרח למערב, שנאמר והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה (שמות כ"ו). כשם שהיה עושה לקרשים שבדרום כך היה עושה לקרשים שבצפון, אבל במערב אינו כן אלא ארכו של אחד מן העליונים והתחתונים שש אמות כנגד ארבעה קרשים והאמצעי שתים עשרה כנגד שמונה קרשים. והקרשים והבריחים והעמודים והאדנים מקום עוביין של קרשים מצופין זהב, שנאמר ואת הקרשים תצפה זהב וגו'.

אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְּרֹחַ
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם
וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקִמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן

אונקלוס

סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד: (כו) וְתַעֲבֵיד עַבְרֵי דְאָעֵי שִׁיטִין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד: (כז) וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפְהוֹן מַעַרְבָא[א]: (כח) וְעַבְרָא מְצַיְּעָאָה[ב] בְּגוֹ דַּפַּיָּא מַעֲבַר מִן סְיָיפֵי לְסְיָיפֵי: (כט) וְיַת דַּפַּיָּא תַּחֲפֵי דַּהֲבָא וְיַת עִזְקָתְהוֹן תַּעֲבֵיד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְרַיָּא[ג] וְתַחֲפֵי יַת עַבְרַיָּא דַּהֲבָא: (ל) וּתְקֵים יַת מַשְׁכְּנָא

א. לסופם במערב. ב. האמצעי. ג. מקום לבריחים.

רש"י

והחריץ חליו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המובדלות זו מזו, ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם, והוא לשון משולבות, עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר שְׁנֵי אֲדָנִים וכו' וּשְׁנֵי אֲדָנִים (פסוק יט), וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וגו' (פסוק כד), כך היא המשנה, והפירוש שלה הלעתי למעלה בסדר המקראות: (כו) **בריחם.** כתרגומו עַבְּרִין, ובלע"ז אשפרי"ש (קווערינגעל): חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה', ג' הן, אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חציות, זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל, זה נכנס בטבעת מצד זה וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמצא שעליון ותחתון שניס שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל, ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו, שנאמר וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן וכו' מִבְּרֹחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה (פסוק כח), שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע אורך הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו, אבל לבריח התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעובים, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה, וזהו שנאמר בתוך הקרשים. הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום, אורך כל אחת ט"ו אמה, והתיכון ארכו ל' אמה, וזהו מן הקצה אל הקצה, מן המזרח ועד המערב, וה' בריחים שבמערב אורך העליונים והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארכו י"ב, כנגד רוחב ה' קרשים, כך היא מפורשת במלאכת המשכן (פרק ו): (כט) **בתים לבריחם.** הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים להכניס בהן הבריחים[ר]: **וצפית את הבריחם זהב.** לא שהיה הזהב מדובק על הבריחים, שאין עליהם שום צפוי, אלא בקרש היה קובע כמין ב' פיפיות של זהב כמין ב' סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והבריח נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני, נמצאו הבריחים מצופים זהב כשהן תחובין בקרשים, והבריחים הללו מבחוץ היו בולטות. הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן, אלא כל הכותל חלק מבפניס[ש]: (ל) **והקמת את המשכן.** לאחר שיגמור, הקימהו:

מקורי רש"י

ר. עי' שם: ואת טבעותיהם תעשה זהב בתים לבריחים וצפית את הבריחים זהב (שם) שאין ת"ל בתים לבריחים ומה ת"ל בתים לבריחים מקום שהבריח נכנס. וצפית את הבריחים זהב, כיצד היה עושה, היה מביא שתי פיפיות של זהב, ארכה של כל אחת ואחת אמה ומחצה ונותנן בחללו של קרש מקום שנותנין את הבריחים.

ש. עי' בהערות הקודמות.

כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר׃ **ס** חמישי לא וְעָשִׂיתָ
פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ לב וְנָתַתָּה
אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב
וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ לג וְנָתַתָּה
אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית
לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם
בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃ לד וְנָתַתָּ אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃
לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה

אונקלוס

כְּהִילְכְתֵיהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא׃ (לא) וְתַעֲבֵיד פָּרוּכְתָּא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי׳ וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אוּמַן יַעֲבֵיד יָתָהּ צוּרַת״ כְּרוּבִין׃ (לב) וְתִתֵּן יָתָהּ עַל אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁיטִין מְחַפַּן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָא סַמְכִין דִּכְסָף׃ (לג) וְתִתֵּן יַת פָּרוּכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְפָּיָא וְתָעֵיל תַּמָּן מִגּוֹ לְפָרוּכְתָּא יַת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵישׁ פָּרוּכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃ (לד) וְתִתֵּן יַת כַּפּוּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא בְּקוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃ (לה) וּתְשַׁוֵּי יַת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא וְיַת מְנָרְתָּא

ד. וצבע אדום. ה. צורת.

רש״י

הראית בהר. קודם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו׃ (לא) פרכת. לשון מחילה הוא, וכלשון חכמים פרגוד, דבר המבדיל בין המלך ובין העם׃ תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול, בכל חוט וחוט ו׳ חוטין׃ מעשה חשב. כבר פרשתי שזו היא אריגה של שני קירות, והליורין משני עבריה אינן דומין זה לזה׃ כרבים. ליורין של בריות יעשה בה. [ד׳ עמודים] (ד׳ עמודי שטים) תקועים בתוך ד׳ אדנים, ואונקליות קבועין בהן, עקומין למעלה להושיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרוכת ארכה י׳ אמות לרחבו של משכן, ורחבה י׳ אמות כנגדהן של קרסים, פרוסה בשליש של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ׳ אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר ונתת את הפרכת תחת הקרסים, המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן, ורוחב החוברת כ׳ אמה, וכשפרשה על גג המשכן מן הפתח למערב, כלתה בשני שלישי המשכן, והחוברת השנית כסתה שליש של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים׳׳׃ (לה) ושמת את השלחן. שלחן בצפון, משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום, משוכה מן הכותל

מקורי רש״י

ת. עי׳ ברייתא דמלאכת המשכן (פרק ד): היה אורג את הפרוכת עשר אמות על עשר אמות ועושה בה ארבעה תוברין ותולה אותה באונקלאות שעל גבי העמודים ופורסה בשלישית של משכן שיהא ממנו ולפנים עשר אמות וממנו ולחוץ עשרים אמה, שנאמר ונתת את הפרוכת תחת הקרסים (שמות כו). נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר ושם היה הארון נתון וצנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, ושם היה אהרן נכנס ארבע פעמים ביום הכפורים. - מחוץ לפרוכת היו שלחן ומנורה מונחים, אלא שהשלחן בצפון ומנורה בדרום כנגדו, שנאמר ושמת את השלחן מחוץ לפרוכת ואת המנורה נוכח השלחן על צלע המשכן תימנה וגו׳. וכשם שהיו מונחים באהל מועד כך היו מונחים בבית עולמים, אלא שאהל מועד ארכו שלשים אמה ורחבו עשר אמות ובית עולמים ארכו ששים אמה ורחבו עשרים אמה, הא למדת שאהל מועד רביע של בית עולמים. וכשם שהיה אורג את הפרכת כך היה אורג את האפוד ואת החושן, אלא שבאלו היה חוט אחד יותר של זהב, שנאמר וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים (שם לט ג). כשם שהיה אורג את פרוכת המסך כך היה אורג את מסך הפתח, אלא שהפרוכת מעשה חושב, שנאמר ועשית פרוכת תכלת וארגמן וגו׳ מעשה חושב (שם כו), והמסך מעשה רוקם, שנאמר ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן וגו׳ מעשה רוקם (שם) דברי ר׳ נחמיה, שהיה ר׳ נחמיה אומר כל מקום שנאמר מעשה חושב שני פרצופין, מעשה רוקם אינו אלא פרצוף אחד בלבד. וקני המנורה היו מכוונים כנגד רחבו של שלחן, ומזבח הזהב היה נתון בתוך הבית וחולק את הבית מחציו לפנים, ומכוון היה כנגד הארון, שנאמר ונתתה אותו לפני הפרוכת אשר על ארון העדות לפני הכפורת וגו׳ (שם ל ו). מן הקרשים שבדרום עד קני המנורה שתי אמות ומחצה, ומקני המנורה עד השלחן חמש אמות, ומן השלחן ועד הקרשים שבצפון שתי אמות ומחצה, הא למדת שרחבו עשר אמות. מן הקרשים שבמערב עד הפרוכת עשר אמות, מן הפרוכת עד השלחן חמש אמות, מן השלחן עד מזבח הזהב חמש אמות, ממזבח הזהב עד העמודים שבמזרח עשר אמות, הא למדת שארכו שלשים אמה.

נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עֵל צֵלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן
תִּתֵּן עַל־צֵלַע צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
רֹקֵם: לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה
אַדְנֵי נְחֹשֶׁת: ס ששי כז א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב
רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ
קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶין קַרְנֹתָיו
וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ

אונקלוס

לַקֳבֵיל פָּתוֹרָא עַל סְטַר דְּמַשְׁכְּנָא
דָּרוֹמָא[ו] וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל סְטַר
צִיפּוּנָא[ז]: (לו) וְתַעֲבֵיד פְּרָסָא
לִתְרַע מַשְׁכְּנָא[ח] תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי[ט] וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד
צַיָּיר: (לז) וְתַעֲבֵיד לִפְרָסָא חַמְשָׁא
עַמּוּדֵי שִׁיטִין וְתַחֲפֵי יַתְהוֹן דַּהֲבָא
וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא
סַמְכִין דִּנְחָשָׁא: (א) וְתַעֲבֵיד
יַת מַדְבְּחָא דְּאָעֵי שִׁיטִין חָמֵשׁ
אַמִּין אוּרְכָּא וְחָמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא
מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלַת אַמִּין
רוּמֵיהּ: (ב) וְתַעֲבֵיד קַרְנוֹהִי עַל
אַרְבַּע זַוְיָתֵיהּ מִנֵּיהּ יֶהֱוְיָן קַרְנוֹהִי
וְתַחֲפֵי יָתֵיהּ נְחָשָׁא: (ג) וְתַעֲבֵיד
פְּסַכְתְּרָוָתֵיהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵיהּ[א]

ו. דרום. ז. צפון. ח. משכן. ט. וצבע אדום. א. לספות האפר.

רש"י

הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן למנורה, משוך קמעא כלפי המזרח, וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כילד, אורך המשכן מן הפתח לפרוכת עשריס אמה, המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות[א]: (לו) **ועשית מסך.** וילון, הוא מסך כנגד הפתח, כמו שַׂכְּתָ בַעֲדוֹ (איוב ח׳ י), לשון מגן: מעשה רקם. הלורות עשויות בו מעשה מחט, כפרלוף של עבר זה כך פרלוף של עבר זה[ב]: רוקם. שם האומן ולא שם האומנות, ותרגומו עוֹבַד צַיָּיר, [ולא עובד ציור]. מדת המסך כמדת הפרוכת י׳ אמות על י׳ אמות: **כז** (א) **ועשית את המזבח וגו׳. ושלש אמות קמתו.** דברים ככתבן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע, מה להלן גבהו פי שניס כארכו, אף כאן גבהו פי שניס כארכו, ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה[א]: (ב) **ממנו תהיין קרנתיו.** שלא יעשה לבדם ויחברם בו: **וצפית אתו נחשת.** לכפר על עזות מצח, שנאמר וּמִלְּחָךְ נְחוּשָׁה[ב] (ישעיה מח ד): (ג) **סירתיו.** כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרגם אונקלוס לְמִסְפֵּי קִטְמֵיהּ, לספות הדשן לתוכם, כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון, לשמש בנין וסתירה כמו וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ (תהלים פ י), חֵיל מַשְׁרִישׁ (איוב ה ג), וחלופו, וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְּשָׁרֵשׁ (שם לא יב). וכמוהו בִּסְעַפֶּיהָ פֹּרִיָּה (ישעיה יז ו), וחלופו מְסָעֵף פֶּאֱרָה (שם י לג), מפשח סעיפיה. וכמוהו וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִנְּמוֹ (ירמיה נ יז), שבר עצמיו. וכמוהו וַיִּסְקְלֵהוּ בַּחֲנָכִים (מלכים ב׳ כא יג), וחלופו סַקְּלוּ מֵלֶךְ (ישעיה סב י), הסירו אבניה, וכן וַיַּעֲזִקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ (שם ה ב). אף כאן לדשנו להסיר דשנו, ובלע"ז אדשנדר"יר (לו ענטאשען):

מקורי רש"י

א. עי׳ הערה הקודמת. **ב.** עי׳ ירושלמי שקלים (פרק ח הלכה ב): כתוב אחד אומר מעשה רוקם, וכתוב א׳ אומר מעשה חושב. מעשה רוקם פרצוף אחד, מעשה חושב שני פרצופות. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר מעשה רוקם, ארי מכאן וארי מכאן, מעשה חושב, ארי מכאן וחלק מכאן. וחרנה אמר, מעשה רוקם, ארי מכאן וחלק מכאן. מעשה חושב, ארי מכאן ונשר מכאן. **א.** עי׳ (זבחים נט ע"ב): תניא, ושלש אמות קומתו, דברים ככתבן, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע. מה להלן גובהו פי שנים כארכו, אף כאן פי שנים כארכו. אמר ליה רבי יהודה, ארך החצר מאה באמה וקומה חמש אמות, אפשר כהן עומד על גבי המזבח ועבודה בידו וכל העם רואין אותו מבחוץ, אמר לו ר׳ יוסי, והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח, מה משכן י׳ אמות, אף מזבח י׳ אמות, ואומר, קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף, ומה ת"ל ה׳ אמות? משפת מזבח ולמעלה. ומה ת"ל ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה. **ב.** עי׳ מדרש תנחומא (תרומה פרק יא): ולמה היה צפויו נחשת לכפר על מצח הנחשת שנא׳ (ישעיה מח) וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה.

וְיָעָיו֙ וּמִזְרָקֹתָ֔יו וּמִזְלְגֹתָ֖יו וּמַחְתֹּתָ֑יו לְכָל־כֵּלָ֖יו
תַּעֲשֶׂ֥ה נְחֹשֶׁת׃ ד וְעָשִׂ֣יתָ לּוֹ֮ מִכְבָּ֣ר מַעֲשֵׂה־רֶ֒שֶׁת
נְחֹ֔שֶׁת וְעָשִׂ֣יתָ עַל־הָרֶ֔שֶׁת אַרְבַּ֥ע טַבָּעֹ֖ת נְחֹ֑שֶׁת
עַ֚ל אַרְבַּ֣ע קְצוֹתָ֔יו׃ ה וְנָתַתָּ֥ אֹתָ֖הּ תַּ֣חַת כַּרְכֹּ֑ב
הַמִּזְבֵּ֗חַ מִלְּמַ֔טָּה וְהָיְתָ֥ה הָרֶ֖שֶׁת עַ֥ד חֲצִ֖י הַמִּזְבֵּֽחַ׃
ו וְעָשִׂ֣יתָ בַדִּ֗ים לַמִּזְבֵּ֤חַ בַּדֵּי֙ עֲצֵ֣י שִׁטִּ֔ים וְצִפִּיתָ
אֹתָ֖ם נְחֹֽשֶׁת׃ ז וְהוּבָ֣א אֶת־בַּדָּ֗יו בַּטַּבָּעֹ֤ת וְהָי֙וּ
הַבַּדִּ֔ים עַל־שְׁתֵּ֥י צַלְעֹ֖ת הַמִּזְבֵּ֑חַ בִּשְׂאֵ֥ת אֹתֽוֹ׃
ח נְב֥וּב לֻ֖חֹת תַּעֲשֶׂ֣ה אֹת֑וֹ כַּאֲשֶׁ֥ר הֻרְאָ֖ה אֶתְךָ֥

אונקלוס

וּמַגְרוֹפְיָתֵיהּ וּמִזְרְקוֹהִי וְצִנּוֹרְיָתֵיהּ
וּמַחְתְּיָתֵיהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבִּיד
נְחָשָׁא׃ (ד) וְתַעְבִּיד לֵיהּ סְרָדָא
עוֹבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא וְתַעְבִּיד
עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִיזְקָן דִּנְחָשָׁא
עַל אַרְבְּעָה סִטְרוֹהִי׃ (ה) וְתִתֵּן
יָתָהּ תְּחוֹת סוֹבְבָא דְּמַדְבְּחָא מִלְּרַע
וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא׃
(ו) וְתַעְבִּיד אֲרִיחַיָּא לְמַדְבְּחָא אֲרִיחֵי
דַאֲעֵי שִׁיטִין וְתַחֲפֵי יַתְהוֹן נְחָשָׁא׃
(ז) וְיָעֵל יַת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן
אֲרִיחַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרֵי מַדְבְּחָא
בְּמִיטַל יָתֵיהּ׃ (ח) חֲלִילַ֫ לוּחִין
תַּעְבִּיד יָתֵיהּ כְּמָא דִי אַחֲזֵי יָתָךְ

ב. חלול.

רש"י

ויעיו. כתרגומו, מגרפות שנוטל בהם הדשן, והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז ידי"ל (שופעל): ומזרקתיו. לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגתיו. כמין אונקליות כפופים, ומכה בהם בבשר ונתחבים בו, ומהפך בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שריפתן, ובלע"ז קרוליג"ש (האקען), ובלשון חכמים לגוריות: ומחתתיו. בית קבול יש להם, ליטול בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתייתן קרויים מחתות, כמו לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד (ישעיה ל יד), לשון שאיבת אש ממקומה, וכן הַיַּחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ (משלי ו כז): לכל כליו. כמו כל כליו: (ד) מכבר. לשון כברה שקורין קריבל"ש (זיעב), כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת, ומקרא זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכבר נחושת מעשה רשת: (ה) ברכב המזבח. סובב, כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי ברכב, כמו ששנינו בהכל שוחטין (חולין כה ע"א), אלו הן גולמי כלי עץ, כל שעתיד לשוף ולברכב, והוא כמו שעושין חרילין עגולין בקרשי דפני התיבות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לגוי, והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות של גבהו, כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו, הא מה אני מקייס ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה, אבל סובב להלוך הכהנים, לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו, וכן שנינו בזבחים (סב), איזהו ברכוב, בין קרן לקרן, (והיה רוחב אמה) ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים, [ו]שתי אמות הללו קרויים ברכוב. ודקדקנו שם, והכתיב תחת ברכוב המזבח מלמטה, למדנו שהברכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו, ותירץ המתרץ, תרי הוו, חד לגוי, וחד לכהנים דלא ישתרגו, זה שבדופן לגוי היה, ומתחתיו הלבישו המכבר, והגיע רחבו עד חצי המזבח, נמצא שהמכבר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים, [דוגמת] (חגורת) חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו, אף על פי שלא פירשו בענין זה, כבר שמענו בפרשת מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי (לעיל כ כא), וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת (שם כג), לא תעשה לו מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק, למדנו שהיה לו כבש. כך שינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת, שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן, והכבש היה בדרום המזבח, מובדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום, כדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן, ג' אמות קומתו, לא היה אורך הכבש אלא י' אמות, כך מצאתי במשנת מ"ט מדות, וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים (סב ע"ב) למדוה מן המקרא: (ז) בטבעת. בארבע טבעות שנעשו למכבר: (ח) נבוב לחת. כתרגומו חֲלִיל לוּחִין, לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע, ולא יהא כולו עץ אחד, שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות, כמין סדן:

בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר
הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ
מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃ י וְעַמֻּדָיו
עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף׃ יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ
קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָיו ועמדו כתיב עֶשְׂרִים
וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
כֶּסֶף׃ יב וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים
אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וַאֲדָנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ יג וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃

אונקלוס

בְּטוּרָא כֵּן יַעַבְדוּן׃ (ט) וְתַעְבֵּיד יַת
דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עִיבַר דָּרוֹמָא[ג]
סְרָדִין לְדָרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה
בְּאַמִּין אוֹרְכָּא לְרוּחָא[ד] חֲדָא׃
(י) וְעַמּוּדוֹהִי עַסְרִין וְסַמְכֵיהוֹן עַסְרִין
דְּנְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
כְּסָף׃ (יא) וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאוֹרְכָּא
סְרָדִין מְאָה אוֹרְכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עַסְרִין
וְסַמְכֵיהוֹן עַסְרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִיבּוּשֵׁהוֹן כְּסָף׃ (יב) וּפוּתְיָא
דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעַרְבָא[ה] סְרָדִין חַמְשִׁין
אַמִּין עַמְּדֵיהוֹן עַסְרָא וְסַמְכֵיהוֹן
עַסְרָא׃ (יג) וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ[ו]
קִידוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין׃

ג. צד דרום. ד. לצד. ה. לצד מערב.
ו. לצד.

רש"י

(ט) קלעים. עשויין כמין קלעי ספינה נקביס נקביס, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ותרגומו סְרָדִין כתרגומו של מכבר המתורגם סְרָדָא לפי שהן מנוקבין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (י) ועמדיו עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת, האדנים יושבים על הארץ, והעמודים תקועין לתוכן, היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש, ארכן ו' טפחים ורחבן ג', וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להליב דלתות שקורין גונזי"ש, ורחב הקלע תלוי מלמטה, והיא קומת מחיצות החצר[ג]: ווי העמדים. הם האונקליות: וחשקיהם. מוקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע אם על פני כולן, אם בראשם, אם באמצעם, אך יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכן מצינו בפילגש בגבעה, וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים (שופטים יט י), תרגומו חשוקים: (יג) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים, אחור, לשון אחורים, לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחור, כמו דתרגם אונקלוס הַיָּם הָאַחֲרוֹן (דברים יא כד), ימא מערבא: חמשים אמה. אותן ג' אמה לא היו סתומים כולם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים

מקורי רש"י

ג. עי' ברייתא דמלאכת המשכן (פרק ה): כיצד היה מעמיד החצר היה נותן עשרים אדנים של נחשת בצפון ועשרים בדרום ועמוד בתוך כל אחד ואחד וטבעת קבועה באמצע היה נותן הקונטסין במיתרים ובעמודים והקונטיסין ארכו של כל אחד (עשרה) [ששה] טפחים ורחבו שלשה ותולה את הטבעת בתוך האונקלי וכורך בה את הקלע כמין קלע זו של ספינה נמצא הקלע יוצא מן העמוד שתי אמות ומחצה (ו)מצד זה ושתי אמות ומחצה מצד זה וכן לעמוד השיני הא למדת שבין עמוד לעמוד חמש אמות היה מחבר את הקונטיסין במיתרים ובעמודים ומחברן לתוך יתידות של נחשת כשם שהיו יתידות למשכן כך היו יתידות לחצר שנ' לכל כלי המשכן וגו' (שם כז יט) אבל אין אתה יודע כמה מן הקלעים עד פתחו של חצר כשנא' את קלעי החצר וגו' (במדבר ד כו) מה מן המשכן ולמזבח עשר אמות כך מן הקלעים ועד פתחו של חצר עשר אמות אבל אין אתה יודע כמה פתחה של חצר שנ' ומסך שער החצר מעשה רקם וקומה ברחב (שמות לח יח) שאין ת"ל חמש אמות (שם) ומה ת"ל חמש אמות אלא ללמד שארכו עשרי' אמות ורחבו חמש אמות וכן לצפון מאה אמות שנ' וכן לפאת צפון (שם כז יא) למערב חמשי' אמה שנ' ולפאת ים קלעים חמשים אמה (שם כז יב) ולמזרח חמשים אמות שנ' ולפאת קדמה מזרחה חמשי' אמה (שם כז יג) צא מהן חמש עשרה אמות שנ' חמש עשרה אמה קלעים לכתף (שם כז יד) ואו' ולכתף השנית מזה ומזה לשער החצר וגו' (שם לח טו) ומן הקלעים שבדרום ועד האהל עשרים אמות והאהל עשר אמות ומן האהל ועד הקלעים שבצפון עשרים אמות הא למדת שרחבה חמשים אמה מן הקלעים שבמזרח עד האהל חמשים והאהל שלשים (ואחת) [אמה] ומן האהל ועד הקלעים שבמערב עשרים אמה הא למדת שארכה מאה אמה שנ' אורך החצר מאה באמה (שם כז יח) ר' יוסה או' שאין ת"ל חמשים בחמשים (שם) אלא ללמד שארכה מאה אמה ורחבה חמשים כפתחו של (היכל) [אהל] כך פתחו של אולם כפתח החצר כך פתחו של היכל.

יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:
טז וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם
עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה: מפטיר יז כָּל־
עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף
וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב
חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ
וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ס ס ס

אונקלוס

(יד) וַחֲמֵשׁ עַסְרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִיבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא: (טו) וּלְעִיבְרָא תִנְיָנָא חֲמֵשׁ עַסְרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא: (טז) וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עַסְרִין אַמִּין תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּיר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא: (יז) כָּל עַמּוּדֵי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכֻבָּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן דִּכְסָף וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא: (יח) אוֹרְכָּא דְּדַרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חָמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן דְּנְחָשָׁא: (יט) לְכֹל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פּוּלְחָנֵיהּ וְכָל סִכּוֹהִי וְכָל סִכֵּי דְּדַרְתָּא דְּנְחָשָׁא:

ז. לצד. ח. ולצד. ט. וצבע אדום.

צ״ו פסוקים. יעי״ו סימן. סל״ו סימן. ומפטירין וה׳ נתן חכמה לשלמה. במלכים א׳ פרק ה׳ – ו׳

רש״י

לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השנית, נשאר רחב חצי הפתח בנתים כ׳ אמה, וזהו שנאמר וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה (פסוק טז), וילון למסך כנגד הפתח, כ׳ אמה ארך כרוחב הפתח[ד]: (יד) **עמדיהם שלשה.** חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרוס העומד במקצוע דרומית מזרחית, עד עמוד שהוא מן הג׳ שבמזרח ה׳ אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי י׳ עמודים למזרח כנגד י׳ למערב: (יז) **כל עמודי החצר סביב וגו׳.** לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת, לכך בא ולמד כאן: (יח) **ארך החצר.** הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה: **ורחב חמשים בחמשים.** חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת כ׳ החילוים של אורך החצר, נמצא כָּלוּ בחמשים הפנימים, וכלה ארכו לסוף ל׳, נמצאו כ׳ אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו[ה]: וקמה חמש אמות. גובה מחילות החצר, והוא רוחב הקלעים: **ואדניהם נחשת.** להביא אדני המסך, שלא תאמר לא נאמרו אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן: (יט) **לכל כלי המשכן.** שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקבות לתקוע יתדות ועמודים: יתדת. כמין גגרי נחושת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן, כדי שלא תהא הרוח מגביהתן, ואיני יודע אם תחובין בארץ, או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אֹהֶל בַּל יִצְנָן בַּל יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח (ישעיה לג כ):

חסלת פרשת תרומה

מקורי רש״י

ד. עי׳ הערה הקודמת. ה. עי׳ עירובין (כג ע״ב): תניא רבי יהודה אומר דבר מועט יש על שבעים אמה ושירים ולא נתנו חכמים בו שיעור וכמה שיעור סאתים כחצר המשכן. מנא הני מילי, אמר רב יהודה דאמר קרא ארך החצר מאה באמה, ורחב חמשים בחמשים. אמרה תורה, טול חמשים וסבב חמשים. פשטיה דקרא במאי כתיב, אמר אביי העמד משכן על שפת חמשים כדי שיהא חמשים אמה לפניו ועשרים אמה לכל רוח ורוח.

הפטרה לפרשת תרומה

מלכים־א׳ ה כו־לב, ו

ה (כו) וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית
שְׁנֵיהֶם׃ (כז) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃ (כח) וַיִּשְׁלָחֵם
לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃
ס (כט) וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר׃ (ל) לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים
לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ (לא) וַיְצַו
הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית׃ (לב) וַיִּפְסְלוּ בֹנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם
וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ פ ו (א) וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃ (ב) וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃ (ג) וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת עֶשֶׂר
בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ (ד) וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃ (ה) וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצוּעַ
יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃ (ו) היצוע הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה
חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת
סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת־הַבָּיִת׃ (ז) וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן־שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן
כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ׃ (ח) פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים
יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִישִׁים׃ (ט) וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֹּבִים
וּשְׂדֹרֹת בָּאֲרָזִים׃ (י) וַיִּבֶן אֶת־היצוע הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי
אֲרָזִים׃ פ (יא) וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר׃ (יב) הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־ מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃ (יג) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ ס